

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI TANULMÁNYOK

VII. évfolyam 1. szám
2018/1

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI TANULMÁNYOK

SETTLEMENT GEOGRAPHY STUDIES

Főszerkesztő:

Csapó Tamás

Felelős szerkesztő:

Lenner Tibor

Szerkesztőbizottság:

BALOGH ANDRÁS egyetemi docens ELTE Szombathely,
BLAHÓ JÁNOS intézményvezető Táncsics Gimnázium Orosháza,
BAJMÓCÍ PÉTER egyetemi docens SZTE Szeged,
EGEDY TAMÁS tudományos főmunkatárs MTA CSFK FKI Budapest,
IZSÁK ÉVA egyetemi docens ELTE Budapest,
JANKÓ FERENC egyetemi adjunktus ELTE Budapest,
KÓKAI SÁNDOR egyetemi magántanár, NYE Nyíregyháza,
KOZMA GÁBOR egyetemi docens DE Debrecen,
TIMÁR JUDIT tudományos főmunkatárs MTA KRTK Békéscsaba,
TÓTH ANTAL főiskolai docens EKE Eger,
TRÓCSÁNYI ANDRÁS tanszékvezető egyetemi docens PTE Pécs.

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ TESTÜLET

BECSEI JÓZSEF professzor emeritus SZTE Szeged,
BELUSZKY PÁL tudományos tanácsadó MTA KRTK Budapest,
KOVÁCS ZOLTÁN egyetemi tanár SZTE Szeged,
SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI IRÉN egyetemi tanár SZE, Győr.

ISSN 2063-4315

Kiadja a Településföldrajzi Tudományos Egyesület

Szerkesztőség: 9700 Szombathely, Károlyi Gáspár tér 4.
csapotom@freemail.hu, lenner.tibor@sek.elte.hu

Egy szám ára előfizetőknek 1000 Ft, nem előfizetőknek 1100 Ft.
Az éves előfizetés összegét 2000 Ft, a Településföldrajzi Tudományos
Egyesületnek kérjük átutalni.

Számlaszám: Nyugat Takarékszövetkezet 72100220-11094061

Borító terv: Karancsi Zoltán

Nyomdai munkák: Logodepo Kft., Szombathely

TELEPÜLÉSFÖLDRAJZI TANULMÁNYOK
2018. VII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

A KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ TELEPÜLÉSEINEK ALTERNATÍV VÁLASZTÓKERÜLETI TÉRFELOSZTÁSA

KOVALCSIK TAMÁS

ALTERNATIVE ELECTORAL DELIMITATION OF SETTLEMENTS OF THE CENTRAL
HUNGARIAN REGION

After more than forty years of communist dictatorship, a pluralist democratic system was established in Hungary between 1989 and 1990. The change involved the reform of the electoral system, which created a mixed model in the framework of which the properties of majority and proportional electoral systems are alloyed. In the mixed model, some of the mandates will be allocated from geographically determined constituencies as individual mandates, while the remaining seats will be allocated on the basis of votes cast on the list.

The rapidly-formed constituency system had large spatial disproportions that escalated over the years. Therefore, the borders were redrawn in 2011, showing a more proportionate picture of the 2014 parliamentary elections. However, the new subdivision did not take into account the spatial demographic rearrangement in many places, so it may become again disproportionate later. The aim of my research is to demonstrate these disproportions and to propose a suggestion to these.

BEVEZETÉS

A rendszerváltozással Magyarországon új választási törvényt fogadtak el 1989-ben¹, amelyben kialakították az országgyűlési választások keretrendszerét. Az akkor kialakított választókerületi határokat Minisztertanácsi Rendeletben² határozták meg, amelyek már akkor sem feleltek meg bizonyos területi arányossági szempontoknak (YOUNG 1990). Ugyanis az 1990-ben megalkotott választókerületek lakosságszámai jelentősen eltértek, amely számottevő területi aránytalanságokat (malapportionment) okozott már az első választások során is. Ez az aránytalanság oly mértékű lett, hogy 2005-ben az Alkotmánybíróság határozatban³ szólította fel a Parlamentet az egyéni választókerületek határainak újrarajzolására. Az Alkotmánybíróság által szabott határidő 2007. június 30-án lejárt, azonban az ügyben nem történt előrelépés, legfőképp azért, mert egyik kormány sem rendelkezett a törvény

¹ 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők megválasztásáról. Forrás: [http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/MEDIA_374/FILE/Hungary_-_Electoral_Law_-_1989-34_\(original\).pdf](http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/MEDIA_374/FILE/Hungary_-_Electoral_Law_-_1989-34_(original).pdf)

² 2/1990. (I. 11.) Minisztertanácsi Rendelet, mely tartalmazza az 1990-ben kialakított választókerületek határait.

³ 22/2005 (VI. 17.) Alkotmánybírósági határozat.

módosításához szükséges kétharmados többséggel. A 2010-ben megtartott választások során azonban a Fidesz-KDNP kétharmadot szerzett, és ezáltal felhatalmazást nyert arra is, hogy átrajzolja az egyéni választókerületeket.

A 2010-ben győztes pártszövetség azonban nem csak a kerületek határait rajzolta át, hanem egy teljesen új választójogi törvényt alkotott⁴. Ennek értelmében 176-ról 106-ra csökkent az egyéni mandátumok száma, míg a listás helyek számát 210-ről 93-ra csökkentették. Ez a változás azt jelentette, hogy az egyéni választókerületből bekerült képviselők nagyobb súllyal jelennek meg az új törvényhozásban, mint a régiben. Ezáltal jóval fontosabbá vált az, hogy a kerületek milyen formában vannak lehatárolva, igazságos és arányos lesz-e az elkövetkezendő választásokra.

Az új választójogi törvénybe a területi aránytalanság elkerülése érdekében beépítettek a Velencei Bizottság által javasolt két küszöbértéket is⁵. E korlátozás szerint a kialakítandó kerületek választásra jogosult lakosság száma 15 százaléknál jobban nem térhet el a mindenkori országos átlagtól a kialakítás pillanatában. Amennyiben ez az érték az idő folyamán 20 százalék fölé kerül, akkor a törvényhozásnak kötelessége módosítani az adott választókerület határát úgy, hogy a 15 százalékos korlát ismét teljesüljön.

A malapportionment jelenség tehát abban az esetben kerül előtérbe, amikor a településeket vagy településrészeket, úgy szükséges összevonni, hogy az aggregátumok lakosság száma tartósan ne térjen el egymástól. Ezt kizárólag a településföldrajzi és demográfiai folyamatok ismeretében érhetjük el különösen olyan térségekben, ahol a belső migráció rendkívül gyors ütemben zajlik. Mintaterületemet – a közép-magyarországi régiót – e szempont figyelembe vételével választottam ki.

Tanulmányom célja, hogy rávilágítsak a települések választókerületekkel való alakításának problémáira, nehézségeire. Emellett a jelenleg legrelevánsabb adatbázist (a 2010-es és 2014-es országgyűlési választás és a 2016-os kvótanépszavazás adatait) felhasználva mutatok rá a jelenlegi választókerületi rendszer aránytalanságaira, amelyek a fennálló választójogi törvény alapján a 2018-as országgyűlési választás alkalmával akár törvénytelenek is lehetnek. Ezen felül javaslatot teszek egy olyan ténfelosztásra, amely a jelenlegi demográfiai folyamatokat figyelembe véve küszöböli ki az aránytalanságokat.

A fentiekből következően kutatásom egyik kérdése az, hogy milyen aránytalanságok találhatók a jelenlegi rendszerben, és a tendenciákat figyelembe véve ezek milyen hatással lehetnek a 2018-as országgyűlési választási eredményekre. A második kutatási kérdésemben arra keresem a választ, hogy hogyan és milyen szempontok figyelembe vételével lehet egy

⁴ 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők megválasztásáról.

⁵ *Velencei Bizottság* (2002): Választási magatartási kódex. Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság (Velencei Bizottság), Velence.

hosszútávon is fenntartható választókerületi rendszert létrehozni.

1. A VÁLASZTÁSI FÖLDRAJZ ÉS A NÖVEKVŐ VÁROSTÉRSÉGEK

A választási földrajz egy viszonylag új keletű és eddig nagyrészt az angolszász szakirodalomban használt, a politikai földrajzba beágyazódó, az államon belüli politikai térfolyamatokat (HAJDÚ 2002), a különböző választási rendszerek és politikai jelenségek területi sajátosságait és aránytalanságait vizsgáló tudományág. A modern választási földrajz létrejöttét 1913-ra datálják (HAJDÚ 2006), amikor Paul Vidal de La Blache tanítványa André Siegfried megrajzolta az 1876 és 1913 között tartott választások alapján Nyugat-Franciaország politikai térképét (SIEGFRIED 1913). Jelenlegi ismereteink szerint Siegfried használta először önállóan a választási földrajz (electoral geography, Wahlgeographie, géographie électorale stb.) kifejezést. Siegfried továbbá azt állapította meg, hogy a választások eredményei adott régiókban állandóságot mutatnak (PAINTER –JEFFREY 2009). Ez lett az alapja annak a választási földrajznak, amely vizsgálja a választások eredményeit és annak térbeli mintázatában összefüggéseket keres (HUBAI 2004).

Mindezekkel együtt a választási földrajznak egyik fontos része a választókerületi határok meghúzásával kapcsolatos kérdések és térbeli torzulások vizsgálata. E kérdések csak a többségi illetve a vegyes választási rendszerekben állnak fent, mivel ezekben osztják a mandátumok egészét (vagy egy részét) az adott államot feldaraboló választókerületi rendszerekben kialakult választási eredmények alapján. Egyes tanulmányok szerint a választókerületek határainak kialakítása befolyásolhatja az eredményeket, és e tevékenység mögött politikai érdekek is állhatnak (ezt nevezi a szakirodalom „gerrymandering”-nek (MARTIS 2008; MEZŐ 2003)). E mellett elterjedt módszer, amelyet kutatásomban is vizsgáltam, a „malapportionment” (a választókerületek választójoggal rendelkező lakosságszámának aránytalansága (ERIKSON 1972; KOVÁCS – VIDA 2015)). Ezzel a módszerrel is lehet befolyásolni a választási eredményeket akár pozitív, akár negatív irányban is.

RAWLS (1971) szerint a politikai és alkotmányos igazságosság egyik alapfeltétele az egyenlő szabadság, más néven az egyenlő részvétel elve. E szerint teljesülnie kell az „egy választó, egy szavazat” előírásnak, amely szigorú betartása esetén minden egyes szavazat egyforma súllyal befolyásolja a választás eredményét. Ennek folyományaként a választási rendszer arányosan fogja leképezni az állampolgárok döntéseit (YOUNG 1990). A választási rendszer alapegységének a kerületeket feltételezve (tehát többségi vagy vegyes rendszerben) ez azt jelenti, hogy a választókerületek szavazati joggal rendelkező lakosságszáma a lehető legkisebb mértékben térhet el egymástól, ebből adódóan közel azonos számú állampolgárt képvisel egy-egy egyéni

kerületben megválasztott politikus. Ezen kívül az angolszász szakirodalom további társadalmi kritériumokat támaszt a kerületek határainak meghúzását illetően. Ilyen például az etnikai sokszínűség, a kompaktság és a földrajzilag egybefüggő választókerületek létrehozása (FOREST 2013; WEBSTER 2013).

A kerületek kialakításának további korlátja a bizonyos léptékű közigazgatási határok átlépésének tilalma, amely az Egyesült Államokban a szövetségi államhatárokat (WEBSTER 2013), hazánkban pedig a megyehatárokat jelenti (KOVÁCS – VIDA 2015). A választási eredmények szempontjából további torzulást jelenthet az, hogy a különböző pártpreferenciával rendelkező választók nem egyenletesen oszlanak el az adott államon belül (CHEN – RODDEN 2013).

Az eddig megfogalmazott kritériumrendszer alapján megállapítható, hogy a választókerületi határok meghúzása nehéz feladat és nem is mindig sikerül megalkotni a lehető legtökéletesebb vagy legigazságosabb rendszert. Ezt jelzi az is, hogy számos példát tudunk felhozni e problémák meglétére a múltból. Kalifornia állam 23. és New York állam 12. választókerületében 1960-ban (ERIKSON 1972) például úgy alakították ki a határokat mindkét esetben, hogy egy párt döntő többséghez jutott. A kihívásra az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága a *Baker* kontra *Carr* 1962-es döntésével adott választ. Azóta a jogilag megalapozott politikai határok létrehozásának ügyét egyre növekvő érdeklődés követi. E döntés értelmében a képviselők számának úgy kell megoszlania az egyes államok között, hogy minden mandátumra hozzávetőlegesen ugyanannyi lakos jusson (HAGGETT 2006). Ezzel kívánták a malapportionment hatást, amely a területi aránytalanságot jelenti, csökkenteni (VIDA 2016).

A döntés további szavazói elégedetlenségeket eredményezett Tennessee államban, akik azt állították, hogy az igazságtalan választókerületi beosztás miatt a szavazataik nem sokat érnek a döntéshozásban. A vidéki Moore megyében egy szavazat annyit ért, mint 19 másik a városi Hamilton megyében. Voltak más esetek is, mint például Vermonté, ahol a lakosság számát tekintve legnagyobb választókerületnek 987-szer több választópolgára volt, mint a leggyéribben lakottnak. Ezeket a hibákat (amelyek nagyon jó példák a malapportionment jelenségére) az érintett államoknak – a Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében – korrigálniuk kellett (HAGGETT 2006). Mindezen problémák megoldására számtalan módszert fejlesztettek ki, melyek alapjai a széleskörű és mikro-léptékű adatbázisok használata, valamint az informatika terjedése, melyek segítséget kínáltak a problémák orvoslására (HAJDÚ 2002; BLACKSELL 2006; HAJDÚ 2006). Hazai viszonylatban jó példa az alacsony területi léptékű választásföldrajzi elemzésekre Mező Ferenc korai munkássága, aki Ph.D. disszertációjában Debrecen részletes politikai elemzéseinek elkészítésére vállalkozott (MEZŐ 2001).

Számítógépes algoritmusok támogatásával létrehozott választókerületi beosztásra hazánkban volt példa (MÉSZÁROS *et al.* 2008). Ebben az esetben még a régi választókerületi beosztás feltételeire, pusztán a kerülethatárok

megváltoztatásával próbálták arányosabb és igazságosabb beosztást létrehozni. A szerzők által alkotott webes térinformatikai felület⁶, amelyen akár az egyszerű felhasználó is képes új választókerületi beosztást kialakítani, ma is aktív és működik. Ezen kívül a közgazdaságtan is foglalkozik a választókerületek kialakításával, erre példa egy 2012-ben született tanulmány (BIRÓ *et al.* 2012), amely az új választási törvény alapján osztotta szét a megyék között a választókerületeket.

A fent vázolt eljárásokat tovább bonyolíthatja, ha a térfelosztásra kijelölt térség gyors demográfiai átalakuláson megy át. Ilyen térségek hazánkban jellemzően a nagyvárosi térségek illetve agglomerációk, amelyek gyors népességváltozásukkal nehezítik az ideális választókerületek kialakítását (DÖVÉNYI – KOVÁCS 1999). Ugyanis a népességkoncentráció hatására a szuburbán térségekben lévő kerületek „túltöltődnek”, míg a népesség kibocsátó, depressziós területen a választókerületek „kiürülnek”. Így az algoritmusokba érdemes beleszámítani az adott terület demográfiai trendjeit, és a töltődő kerületeket kisebbre, míg a kiürülő területeket nagyobbra tervezni. Ezzel egy hosszú távra is kiegyenlített térfelosztást kaphatunk.

További problémát jelent az, hogy a felosztani kívánt terület milyen társadalmi és politikai térbeli mintázatokkal rendelkezik, mivel ezen tényezők nem egyenletes eloszlása miatt, pusztán a választókerületi határok is befolyásolhatják a voksok mandátummá alakulását (MARTIS 2008). E térbeli mintázatok feltárására nemzetközi szinten és hazánkban is számos tanulmány született országos területet lefedve (SIEGFRIED 1913; PAINTER – JEFFREY 2009; VIDA – KOVÁCS 2017) illetve a fent említett folyamatokkal rendelkező térségeket (agglomerálódó várostérségeket) mintaterületül véve (WALKS 2005; SZABÓ 2013; VASÁRUS – VIDA 2014). Az utóbbi eset (amely jelen tanulmány mintaterületének típusát is adja) pont a gyors és dinamikus demográfiai változás miatt lehet érdekes, mivel e miatt nagymértékben átalakulhat a választói magatartás a szuburbán térségekben (JANKÓ – KOMORNOKI 2008).

2. ADATGYŰJTÉS ÉS ALKALMAZOTT MÓDSZEREK

A vizsgálati módszerek részletesebb kifejtése előtt az adatgyűjtés folyamatát és nehézségeit ismertetem. A területi aránytalanság (malapportionment) változásának vizsgálatához az 1990-es, a 2010-es és a 2014-es országgyűlési választások illetve a 2016-os kvóta népszavazás választásra jogosultjainak számát használtam fel, megvizsgálva azokat különböző aggregációs szinten is.

A választási adatok leggyűjtése a Nemzeti Választási Iroda honlapjáról⁷ történt. A nyers adatok területi léptéke a szavazóköri szint volt, amelyet tovább

⁶ <http://eovk.mokk.bme.hu/>

aggregáltam települési majd választókerületi szintre. Az országgyűlési választások adatait tekintve a választókerületi besorolás nem jelentett különösebb problémát (a nyers adatban benne volt a választókerületi kódolás), azonban a kvóta-népszavazás kapcsán ilyen adat nem szerepelt a honlapról letöltött szavazóköri adatbázisban. Ezért, mivel a 2014-es állapothoz képest a szavazóköri beosztás érdemben nem változott⁸, egyesíttem a két adatbázist, amely alapján már a népszavazás alkalmával született adatokat és eredményeket is aggregálni tudtam választókerületi szinten.

Ezt követően a választókerületi beosztás térbeli adatbázisát készítettem el, mivel ilyen adatbázis – ingyenesen elérhető formában, saját tudásom alapján, Magyarországra – nem létezik. Ezért régi térképek, ingyenesen elérhető adatbázisok és a választójogi törvény szövegét felhasználva alkottam meg a magyar választókerületi határok pontos földrajzi határait. Az adatbázis alkotás e fázisa két részre szakadt, a régi és az új választókerületi határok megalkotására. Az 1990 és 2010 között használt választókerületi rendszer pontos határait tartalmazó Minisztertanácsi Rendelet szövegének hiányában az interneten fellelhető Topográf Kft. által készített választókerületi térképek⁹, valamint az ingyenesen elérhető OpenStreetMap magyarországi úthálózati adatbázisa¹⁰, és közigazgatási beosztása¹¹ alapján készítettem el, amelyhez a nyílt forráskódú Quantum GIS térbeli adatbázis kezelő szoftvert használtam. Az új választókerületi határookra számos szimbolizálás készült, amelyek megtalálhatóak mind a Választási Iroda honlapján, mind pedig a különböző internetes hírportálokon. Ezek az ábrázolások azonban közel sem adnak pontos képet egy-egy választókerület határáról. Ezért a törvényi szöveg alapján⁴ megrajzoltam az új választókerületi határokat is, szintén a fentebb már említett adatbázisok és szoftverek segítségével.

A kutatás végén egy demográfiai szempontokat figyelembe vevő választókerületi térfelosztás megalkotását kíséreltem meg, amely minden szempontból betartja a jelenleg hatályos választójogi törvényben foglaltakat. Ezt a már meglévő, viszont aránytalan, választókerületi beosztás módosításával értem el, úgy hogy az úgynevezett „túltöltődő” választókerületekből településeket vontam el olyan kerületek irányába, amelyek viszont a „kiüresedés” jeleit mutatják.

⁷ <http://www.valasztas.hu/>

⁸ A főváros önkormányzatainak körzetleíró listáinak ellenőrzése alapján.

⁹ <http://szkszhu.szksz.com>

¹⁰ <http://download.geofabrik.de/>

¹¹ <https://data2.openstreetmap.hu/hatarok/index.php?admin=8>

3. A MINTATERÜLET BEMUTATÁSA

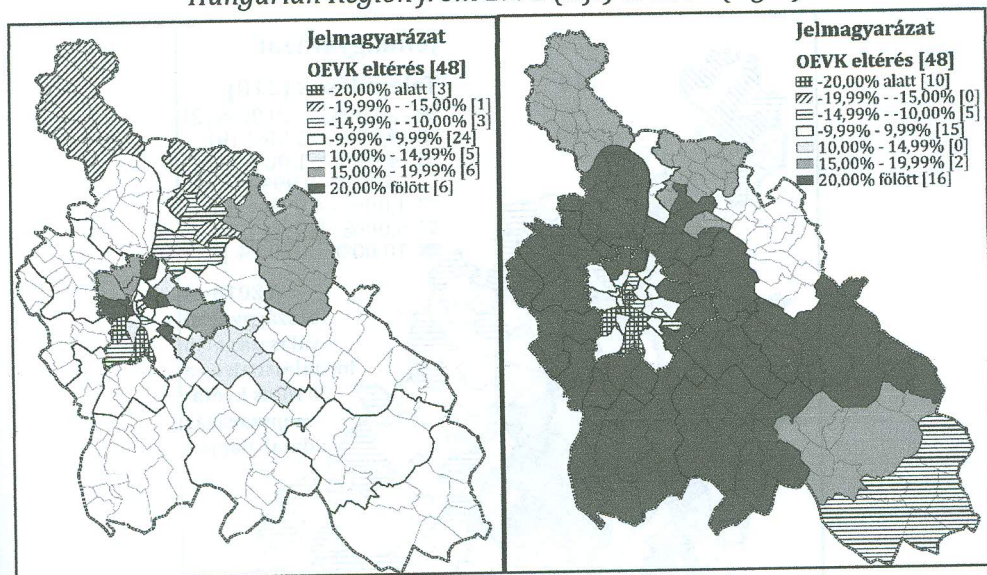
Kutatásom mintaterületének a közép-magyarországi régió településeit és országgyűlési választókerületeit választottam. Ezt a budapesti agglomerációban megfigyelhető demográfiai átrendeződés indokolja, amely ugyan más kutatások alapján (KOVÁCS ET AL. 2017) túlmutat a mintaterület határain, azonban mivel a kutatás tárgyát képező kerületi térfelosztás nem léphet túl a megyehatáron, így az elemzés is megmarad e területi lépték és korlátai között. A főváros és környezetének népessége ugyanis nagymértékben megváltozott a rendszerváltozás óta (BAJMÓCY 1999), amely rendkívül nagyfokú területi egyenlőtlenségeket okozott a választókerületek választásra jogosult népességét tekintve (JANKÓ – KOMORNOKI 2008)(1. ábra). Ennek mérésére leggyakrabban a mindenkori országos átlagtól való százalékos eltérést (KOVÁCS – VIDA 2015) szokták alkalmazni, amely megmutatja, hogy az adott kerület mennyiben tér el az ideális viszonyoktól.

A rendszerváltozáskor kialakított választókerületek már a megalkotás pillanatában rendkívüli területi egyenlőtlenségeket tükröztek, mivel összesen 16 darab nem felelt meg a Velencei Bizottság⁵ által előírányzott 15 százalékos küszöbértéknek, míg kilenc darab a későbbi választójogi törvényben⁴ meghatározott 20 százaléknak sem. Azonban a kerületek lakosságszámának egyenlőtlensége kedvező volt a későbbi demográfiai folyamatoknak, mivel a nagyobb lakosságszámú kerületek a főváros belsejébe, míg a kisebbek Pest megyébe estek (egy-két kivétellel). E kedvező térbeli elhelyezkedés azonban nem volt elegendő a szuburbanizáció folyamatának hatástalanítására, mivel a belvárosi kerületek lényegében kiürültek, addig a főváros külső részében és környezetében található kerületek „túltöltődtek”.

Mintaterületem kiválasztását a fent példázott demográfiai átalakulás indokolja, mely igen nehézvé teszi az ideális választókerületi kialakítást. Az eddig vizsgált 20 év alatt bekövetkezett népességkoncentráció nagyban növelte a térfelosztás egyenlőtlenségeit, amelynek kiküszöbölésére a kerületi határok folyamatos újrarajzolása szükséges. Azonban, hogy ezt minél ritkábban kelljen megtenni, figyelembe kell venni e demográfiai folyamatok térbeliségét és volumenét. Mindezek figyelembe vétele nélkül aránytalanná válhat a tökéletesre rajzolt rendszer is.

1. ábra: A közép-magyarországi régióban lévő választókerületek egyenlőtlenségének változása 1990-től (balra) 2010-ig (jobbra)

Figure 1. Changes of disproportional of the constituencies in the Central Hungarian Region from 1990 (left) to 2010 (right)

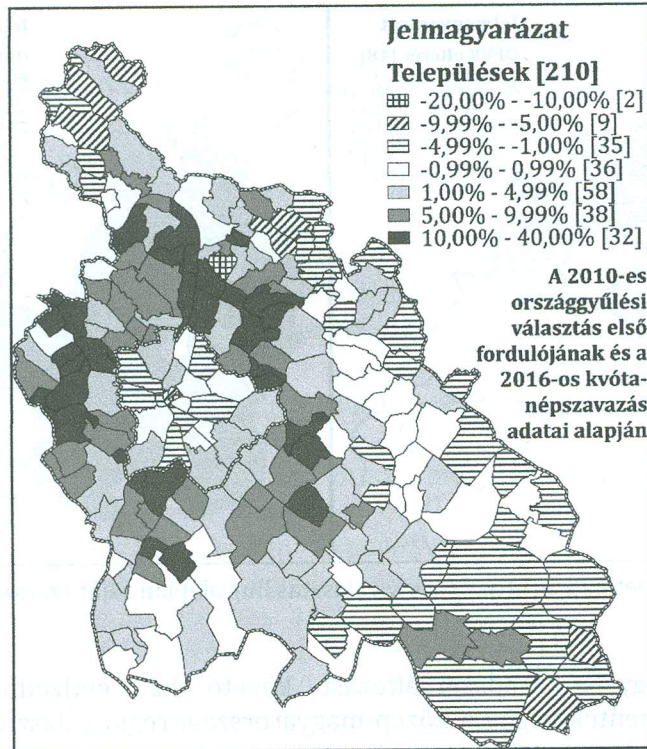

Forrás: OpenStreetMap és <http://www.valasztas.hu/> alapján saját szerkesztés 2017.

Láttuk, hogy a rendszerváltozást követő két évtizedben mekkora átalakulások mentek végbe a közép-magyarországi régió választókerületeinek népességében, de vajon 2010 után is ugyanúgy folytatódott a tendencia? Mivel azóta a választókerületi határokat átrajzolták, így ezt áthidalva települési léptéken voltam kíváncsi a választójoggal rendelkező polgárok számának változására (2. ábra). Láthatjuk, hogy a tendencia nem változott: 2010 után is Budapest belső kerületei illetve Pest megye északi és délkeleti része a választásra jogosult népesség csökkenésével, míg a főváros külső kerületei és az azt körül vevő települések erőteljes népességnövekedéssel jellemezhetőek.

2. ábra: A választópolgárok számának változása a mintaterület településein 2010 és 2016 között

Figure 2. Changes of voters in settlements of the sample area between 2010 and 2016

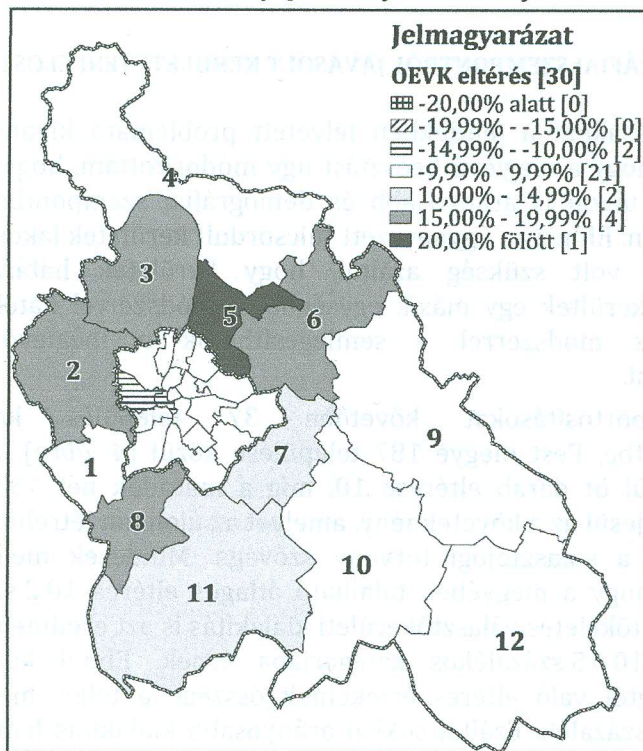
Forrás: OpenStreetMap és <http://www.valasztas.hu/> alapján saját szerkesztés 2017.

4. A KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ KERÜLETEINEK SAJÁTÓSSÁGAI

Az 1990-ben kialakított választókerületi térfelosztás aránytalanságaira válaszul a 2010-ben kétharmaddal megválasztott pártszövetség – a Fidesz-KDNP – 2011-ben új beosztást alakított ki⁴. Az új rendszer sokkal arányosabb képet mutatott a választókerületek népességszámát tekintve, mint az elődje, azonban ez sem vette sok helyen figyelembe a lakosság térbeli elhelyezkedésének folyamatos változását, a demográfiai átalakulást (KOVÁCS – VIDA 2015). Ugyanis a területi aránytalanságok kialakulásának elkerülése érdekében bevezetett két küszöbértékből az alacsonyabbat (15 százalékot) öt, amelyből egy választókerület még a magasabbat (20 százalékot) is átlépte (3. ábra). Ebből az következik, hogy a 2-es, a 3-as, az 5-ös, a 6-os és a 8-as Pest megyei kerületeket ebben a formában már nem hozhatták volna létre 2016-ban.

3. ábra: A 2011-ben újonnan létrehozott választókerületek országos átlagtól való eltérése a 2016-os kvóta-népszavazás adatai alapján

Figure 3. Differences from the national average of the constituencies of 2011 based on result of quota-referendum of 2016

Forrás: OpenStreetMap és <http://www.valasztas.hu/> alapján saját szerkesztés 2017.

Mindezek mellett a Pest megyei 5-ös választókerület elérte azt a szintet is, amikor már módosítás szükséges. Az országos átlagot 20 százalékkal meghaladó választókerületeket ugyanis a választójogi törvény jelenlegi szövege törvénytelennek tartja, kivételt képeznek ez alól azok az esetek, amikor a választókerület határát másképp nem tudnák meghúzni a megyehatár vagy más korlátozó tényező miatt. Ez ebben az esetben nem áll fenn így – véleményem szerint – a 2018-as országgyűlési választásig e kerület határait – és ezáltal a megyében lévő összes határt – módosítani szükséges, különben szabálytalan rendszerben tartanak meg a jövő tavasszal esedékes parlamenti választást. A módosítás egyik lehetséges formájára teszek javaslatot a 4.1.-es részfejezetben.

A közép-magyarországi régióban ezen kívül még a főváros az, amivel nem foglalkoztam eddig bővebben. Ennek egyszerű oka az, hogy a 2011-ben megalkotott és jelenleg is működő budapesti választókerületek (két kivétellel) nem érik el a 10 százalékos eltérést sem, ami teljes mértékben eleget tesz az

arányossági feltételeknek. Az 1-es és a 3-as választókerület országos átlagtól való eltérése is csak épphogy átlépi a 10 százalékot (12,39 és 10,29 százalék), így ezekben a kerületekben – ha a tendenciák így folytatódnak – a 2026-os választásig nem lesz szükség változtatásokra.

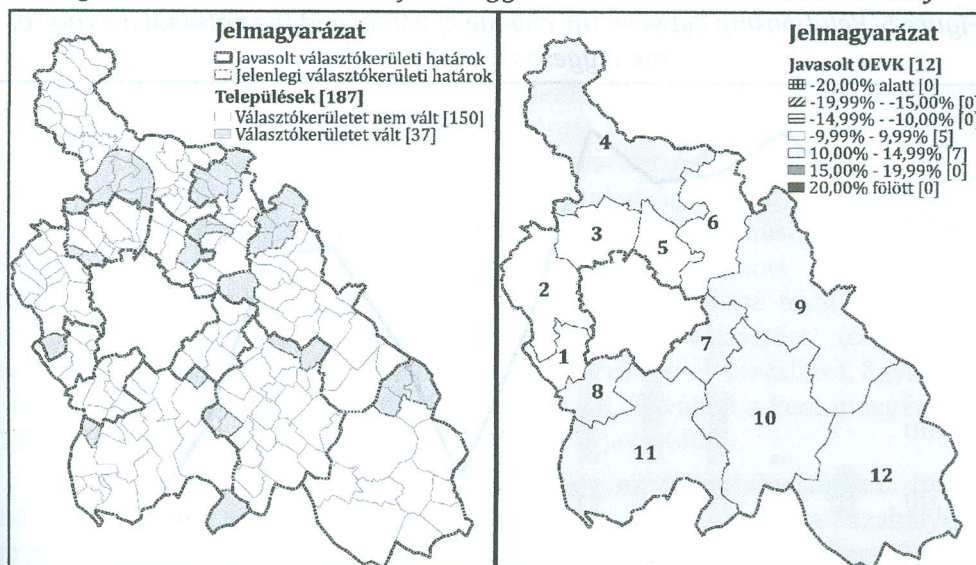
4.1. A DEMOGRÁFIAI SZEMPONTBÓL JAVASOLT KERÜLETI TÉRFELOSZTÁS

E kutatás zárásaként a fentiekben felvetett problémára kívánok megoldást nyújtani úgy, hogy a meglévő beosztást úgy módosítottam, hogy az eredmény egy hosszabb távon is arányosabb és demográfiai szempontból időtállóbb rendszer legyen. Ehhez az úgynevezett túlcsondult kerületek lakosságának csökkentésére volt szükség azáltal, hogy kerületek határain található települések átkerültek egy másik egységbe. A módszerrel hatékonyan – bár kicsit fapados módszerrel – semlegesíthetők a meglévő térfelosztás aránytalanságai.

Az átcsoportosításokat követően 37 település került másik választókerületbe, Pest megye 187 települése közül (4. ábra). Az így kapott kerületek közül öt darab eltérése 10, míg a maradék hét 15 százalék alatt maradt. Így teljesül az a követelmény, amelyet az újonnan létrehozott kerületek iránt támaszt a választójogi törvény szövege. Mindezek mellett meg kell említeni azt, hogy a megyében található átlagos eltérés 10,2 százalék, így a megyén belüli tökéletes választókerületi kialakítás is azt eredményezné, hogy a kerületek a 10-15 százalékos kategóriába esnek. Ebből következően az országos átlagtól való eltérés értékeinek összege a teljes megyére vetítve összesen 121 százalék. Ezáltal sokkal arányosabb kialakítás lenne lehetséges, ha a megyében eggyel több választókerület állna rendelkezésre. Ehhez azonban vagy a kerületek számát szükséges megváltoztatni (növelni 106-ról 107-re), vagy más megyétől (vagy a fővárostól) elvonni egy kerületet. A megyék közötti kerületszám elosztás problémáját már vizsgálták még a 2010-es országgyűlési választások adataira támaszkodva (BIRÓ ET AL. 2012), bár ott még Pest megye nem tartozott a problémás területek közé. Ebből is látszik, hogy mennyire gyors a demográfiai átalakulás ebben a térségben.

4. ábra: A Pest megyére javasolt választókerületek jellemzése

Figure 4. Characterization of the suggested constituencies in Pest county

Forrás: OpenStreetMap és <http://www.valasztas.hu/> alapján saját szerkesztés 2017.

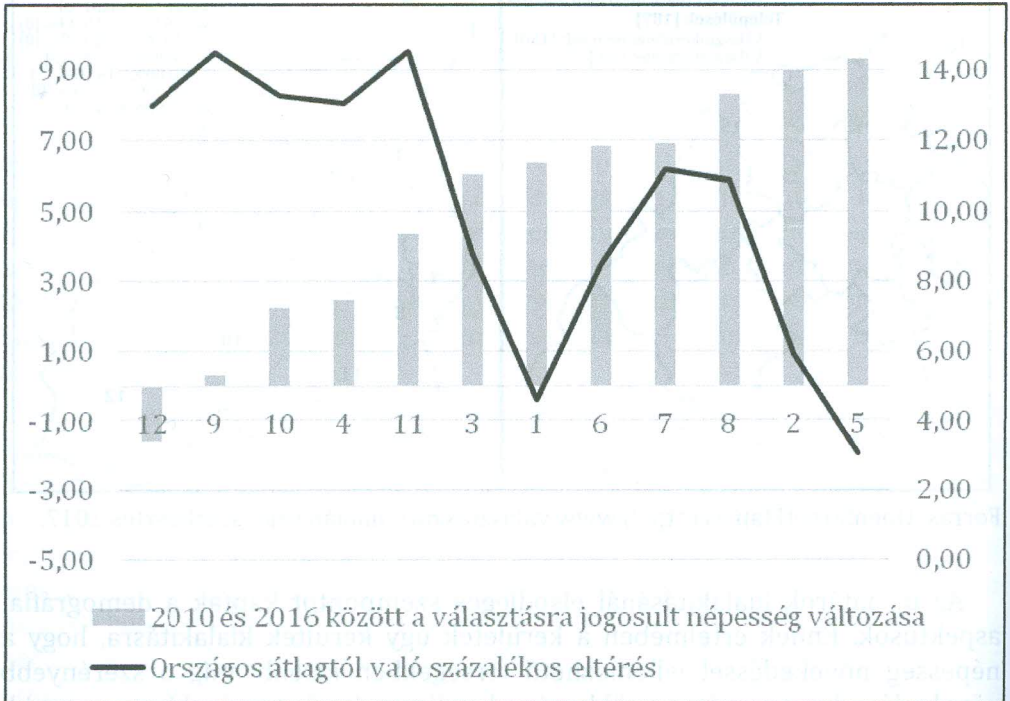
Az új határok kialakításánál elsődleges szempontot kaptak a demográfiai aspektusok. Ennek értelmében a kerületek úgy kerültek kialakításra, hogy a népesség növekedéssel jellemezhető térségekben kisebb, míg a szerényebb növekedéssel vagy akár csökkenéssel jellemezhető térségekben nagyobb népességű választókerületek kerüljenek (5. ábra).

Az általam kialakított választókerületek közül csak egy, a 12-es számú (ceglédi), mutat népesség csökkenést az elmúlt hat év adatai alapján. Ezen kívül mérsékelt népesség növekedést mutat a 4-es, a 9-es, a 10-es és a 11-es, amely kerületek Pest megye dél-délkeleti illetve északnyugati részén helyezkednek el. A kialakítást úgy végeztem el, hogy ezekben a kerületekben maradjon nagyobb népességtöbbség (magasabb országos átlagtól való eltérés), amely a rendszer fenntarthatóságát is növeli.

A magas tényleges szaporodási értékekkel rendelkező kerületekben a relatíve alacsony országos átlag elérését céloztam meg. Ez az elvárás többnyire teljesült is, viszont a 7-es illetve 8-as kerületben mindkét érték aránylag magas maradt. Ez annak köszönhető, hogy mindkét kerület kevés (7 és 8 darab) és ennél fogva nagy népességszámú településekkel rendelkeznek, továbbá a környezetükben is ilyenek találhatóak. Így bármely további változtatás még aránytalanabbá tette volna a környezetükben lévő választókerületek népességszámát.

5. ábra: A javasolt választókerületek országos átlagtól való eltérése és népességváltozásának összefüggése

Figure 5. Relationship between the change of voters and the national average of the suggested constituencies

Forrás: Saját szerkesztés 2017.

ÖSSZEZÉS

A közép-magyarországi régió településeinek jelentős része a budapesti agglomeráció része. Ebből adódóan a nagymértékű és koncentrált népességnövekedés jellemzi a terület nagy részének demográfiáját. Ez azonban nem terjed ki a fővárostól távol eső és közlekedés szempontjából félreeső területekre, amelyek ebből adódóan kimaradnak a nagyfokú pozitív előjelű migrációból. E mellett a főváros belseje is többnyire fogyó, de mindenképpen stagnáló lakosságsszámmal rendelkezik, addig a település külső kerületei a népességnövekedés jeleit mutatják.

A fent leírt gyors és dinamikus, sőt térben és időben nem egyenletes demográfiai átalakulás nem kedvez az ideális választókerületek kialakításának, sőt merőben nehezíti a folyamatot. Mivel kerületek megrajzolásánál törekedni kell az „egy választó, egy szavazat” elvének teljesülésére, amely az azonos népességszám lehatárolását követeli meg a döntéshozóktól. Az elv

teljesülésének érdekében bizonyos időközönként revitalizálni érdemes a meglévő rendszert. A választási struktúra folyamatos átírása azonban nem kedvez a társadalmi bizalom megszilárdulásának, amely a szerkezet felé irányul.

Ennek érdekében a hosszú távú demográfiai folyamatok figyelembe vételével érdemes a választókerületek számát megállapítani és azok határait megrajzolni. Mintaterületem (a közép-magyarországi régió) egyik részén (Budapesten) nem találtam oly fokú aránytalanságot, hogy a beavatkozás szükséges lenne a következő 10 évben. Azonban a másik részén (Pest megyében) a választójogi törvényben meghatározott 20 százalékos küszöbértéket átlépte az egyik kerület, amely szükségessé teszi a kerületek átrajzolását, különben a 2018-as országgyűlési választást törvénytelen rendszerben tartanák meg. Tanulmányomban erre teszek javaslatot, figyelembe véve a terület tényleges szaporodásának arányát. Továbbá a Pest megyére jutó 12 darab választókerület számának növelését is javasoltam.

Fontosnak tartom továbbá kiemelni, hogy az aránytalanságokat tovább növeli a megyehatárok átlépésének tilalma. Először is a szabályozás megköveteli, hogy meg legyen határozva, hogy mely közigazgatási egység hány választókerülettel rendelkezik, amely már okoz egy bizonyos fokú aránytalanságot. Másodszor pedig olyan területeket vág el egymástól és nem enged egy egységbe tartozónak, amelyek amúgy társadalmi kohéziós szempontból összetartoznának. Hiszen a társadalmi folyamatok nem állnak meg a közigazgatási határokon.

IRODALOM

- BAJMÓCY P.** (1999): A szuburbanizáció sajátosságai Pécs környékén. Földrajzi értesítő 48 (1-2), pp. 127-138.
- BIRÓ P. – SZIKLAI B. – KÓCZY Á. L.** (2012): Választókerületek igazságosan? Közgazdasági szemle 59 (11), pp. 1165-1186.
- BLACKSELL, M.** (2006): Political Geography. Routledge Contemporary Human Geography Series, New York. 244 p.
- CHEN, J. – RODDEN, J.** (2013): Unintentional Gerrymandering: Political Geography and Electoral Bias in Legislatures. Quarterly Journal of Political Science 8 (3), pp. 239-269.
- DÖVÉNYI Z. – KOVÁCS Z.** (1999): A szuburbanizáció térbeni-társadalmi jellemzői Budapest környékén. Földrajzi Értesítő 48 (1-2), pp. 33-57.
- ERIKSON, S. R.** (1972): Malapportionment, Gerrymandering, and Party Fortunes in Congressional Elections. American Political Science Review 66 (4), pp. 1234-1245.

- FOREST, B.** (2013): Redistricting and the elusive ideals of representation. *Political Geography* 32 (1), pp. 15-17.
- HAGGETT, P.** (2006): *Geográfia, Globális szintézis.* Typotex Kiadó, Budapest. pp. 528-532.
- HAJDÚ Z.** (2002): A politikai földrajz alapjai. In: Tóth J. (szerk.): *Általános társadalomföldrajz II. – Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs.* pp. 21-42.
- HAJDÚ Z.** (2006): A 20. századi magyar parlamenti választások választási földrajzi kérdései. *Múltunk* 51 (1) pp. 137-169.
- HUBAI L.** (2004): Választási földrajz. In: Szoboszlai Gy. (szerk.): *A közjogi választások egyes elméleti és gyakorlati kérdései.* Állami Nyomda Rt., Budapest. pp. 285-305.
- JANKÓ F – KOMORNOKI M.** (2008): Szuburbanizáció és választási földrajz: Átalakuló pártválasztás Budapest térségében. *Tér és Társadalom* 22 (4), pp. 115-134.
- KOVÁCS Z. – Szigeti C. – Egedy T. – Szabó B. – Kondor A. Cs.** (2017): Az urbanizáció környezeti hatásai – az ingázás ökológiai lábnyomának változása a budapesti várostérségben. *Területi statisztika* 57 (5), pp 469-494.
- KOVÁCS Z. – VIDA Gy.** (2015): Geography of the new electoral system and changing voting patterns in Hungary. *Acta Geobalcania* 1 (2), pp. 55-64.
- MARTIS, K. C.** (2008): The original gerrymander. *Political Geography* 27 (8), pp. 833-839.
- MÉSZÁROS J. – SPEISER, F. – SZAKADÁT I. – VARGA D.** (2008): A választókerületi rendszer kialakítását végző térinformatikai rendszer bemutatása. In: Mészáros J. (2008): *Van megoldás – A választókerületi rendszer határainak újrarajzolása.* Barankovics István Alapítvány, Budapest. pp. 6-14.
- MEZŐ F.** (2001): Debrecen széles körű választásföldrajzi vizsgálata a rendszerváltástól napjainkig. *Kézi Könyv Studia Geographica, Debreceni Egyetem Földrajzi Tanszékeinek kiadványa*, 128 p.+ 42 tábla.
- Mező F.** (2003): *A politikai földrajz alapjai.* Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 390. p.
- PAINTER, J. – JEFFREY, A.** (2009): *Political Geography.* SAGE, London. pp. 55-102.
- RAWLS, J.** (1971): *Theory of justice.* Harvard University Press, Cambridge. 607 p.
- SIEGFRIED, A.** (1913): *Tableau politique de la France de l'Ouest sous la Troisième République.* Armand Colin, Paris. Részlet magyarul Nyugat-Franciaország politikai térképe a Harmadik Köztársaság idején. In: *Válogatás a francia politikatudományból.* Villányi úti könyvek, Budapest, 1998. pp. 21–40.
- SZABÓ B.** (2013): Az új parlamenti pártok szavazóbázisának jellemzői Budapest példáján. *Politikatudományi szemle.* 22 (3), pp 92-116.

- VASÁRUS G. – VIDA GY.** (2014): A szuburbanizáció néhány választásföldrajzi sajátossága a hazai nagyvárosi agglomerációk példáján Településföldrajzi tanulmányok 3 (2), pp. 59-72.
- VIDA GY.** (2016): Az egyenlőtlen politikai reprezentációt létrehozó választási földrajzi hatótényezők mérési lehetőségei. Területi Statisztika 56 (6) pp. 643-659.
- VIDA GY. – KOVÁCS Z.** (2017): Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. Földrajzi közlemények 141 (2), pp. 125-138.
- WALKS, R. A.** (2005): City-suburban electoral polarisation in Great Britain, 1950-2001. Transactions of the Institute of British Geographers 30 (4), pp. 500-517.
- WEBSTER, G. R.** (2013): Reflections on current criteria to evaluate redistricting plans. Political Geography 32 (1), pp. 3-14.
- YOUNG, I.** (1990): Justice and the Politics of Difference. NJ: Princeton University Press, Princeton. 286 p.

EGYÉB IRODALOM

- ¹ 1989. évi XXXIV. törvény az országgyűlési képviselők megválasztásáról. Forrás: [http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/MEDIA_374/FILE/Hungary_-_Electoral_Law_-_1989-34_\(original\).pdf](http://www.electoralsystemchanges.eu/Files/media/MEDIA_374/FILE/Hungary_-_Electoral_Law_-_1989-34_(original).pdf) (2016. október 25.)
- ² 2/1990. (I. 11.) Minisztertanácsi Rendelet, mely tartalmazza az 1990-ben kialakított választókerületek határait.
- ³ 22/2005 (VI. 17.) Alkotmánybírósági határozat.
- ⁴ 2011. évi CCIII. törvény az országgyűlési képviselők megválasztásáról.
- ⁵ Velencei Bizottság (2002): Választási magatartási kódex. Joggal a Demokráciáért Európai Bizottság (Velencei Bizottság), Velence.
- ⁶ <http://eovk.mokk.bme.hu/> (2016. november 10.)
- ⁷ <http://www.valasztas.hu/> (2015. január 25. és 2016. július 31.)
- ⁸ A főváros önkormányzatainak körzeteiről listáinak ellenőrzése alapján.
- ⁹ <http://szkszhu.szksz.com> (2016. október 27.)
- ¹⁰ <http://download.geofabrik.de/> (2016. július 31.)
- ¹¹ <https://data2.openstreetmap.hu/hatarok/index.php?admin=8> (2016. július 31.)

SZERZŐINK

- Alpek B. Levente* Ph.D. adjunktus, PTE TTK FDI Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék Pécs, e-mail: alpeklevente@gmail.com
- Bajmócy Péter* Ph.D. egyetemi docens, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: bajmocy@geo.u-szeged.hu
- Bende Csaba* Ph.D. hallgató, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: csaba.bende92@geo.u-szeged.hu
- Boros Lajos* Ph.D. egyetemi adjunktus, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: borosl@geo.u-szeged.hu
- Csapó Tamás* CSc. ny. egyetemi magántanár, Szombathely, e-mail: csapotom@freemail.hu
- Kovalcsik Tamás* Ph.D. hallgató, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: kovalcsik.tamas@geo.u-szeged.hu
- Kozma Katalin* Ph.D. egyetemi adjunktus, SZE AHJK Környezetmérnöki Tanszék Győr, e-mail: kata.kozma8@gmail.com
- Kristóf Andrea* Ph.D. hallgató tanársegéd NYE Turizmus- és Földrajztudományi Intézet Nyíregyháza, e-mail: kristofa@nye.hu
- Lenner Tibor* Ph.D. tszv. egyetemi docens, ELTE SEK Savaria Földrajz Tanszék Szombathely, e-mail: lenner.tibor@sek.elte.hu
- Makra Zsófia* Ph.D.-hallgató, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: zsofesz15@gmail.com
- Máté Éva* Ph.D. hallgató, PTE TTK FDI Társadalomföldrajzi és Urbanisztikai Tanszék Pécs, e-mail: mate.eva@gamma.ttk.pte.hu
- Tóth László* demonstrátor, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék Szeged, e-mail: toth0201@outlook.hu

A HAZAI KÜLTERÜLETEK ÁTALAKULÁSA 1990 UTÁN TRANSFORMATION OF OUTSKIRTS IN THE HUNGARIAN SETTLEMENTS AFTER 1990 BAJMÓCY PÉTER – MAKRA ZSÓFIA - TÓTH LÁSZLÓ	3
A KÖZTEREK ÁRUVÁ VÁLÁSA A MAGYAR VÁROSOKBAN THE COMMODIFICATION OF PUBLIC SPACE IN HUNGARIAN CITIES BOROS LAJOS	18
A KÖZÖSSÉGI KERTEK POSZTSZOCIALISTA ÁTMENETBŐL EREDEZTETHETŐ SAJÁTOS SÁGAI MAGYARORSZÁGON THE SPECIFICS OF COMMUNITY GARDENS IN HUNGARY AS A RESULT OF THE POST-SOCIALIST TRANSITION BENDE CSABA	38
A KÖZÉP-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ TELEPÜLÉSEINEK ALTERNATÍV VÁLASZTÓKERÜLETI TÉRFELOSZTÁSA ALTERNATIVE ELECTORAL DELIMITATION OF SETTLEMENTS OF THE CENTRAL HUNGARIAN REGION KOVALCSIK TAMÁS	54
„NAGYON EL VAGYUNK ÁM ITT ZÁRVA” – IZOLÁLÓDÓ TELEPÜLÉSEK A BARANYAI-HEGYHÁTON „WE ARE BEING EXCLUDED HERE” – ISOLATING SETTLEMENTS IN THE BARANYAI-HEGYHÁT REGION ALPEK B. LEVENTE – MÁTÉ ÉVA	70
KAPOSVÁR TÖRTÉNETI FÖLDRAJZA ÉS TELEPÜLÉSMORFOLÓGIÁJA HISTORICAL GEOGRAPHY AND SETTLEMENT MORPHOLOGY OF KAPOSVÁR CSAPÓ TAMÁS – KOZMA KATALIN – LENNER TIBOR	92
A MISKOLCI SZUBURBIA ÁTALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSI SAJÁTOS SÁGAI (2008–2016) THE TRANSMISSION AND DEVELOPMENT CHARACTERS OF MISKOLC'S SUBURBS (2008–2016) KRISTÓF ANDREA	108

A TELEPÜLÉS-FÖLDRAJZI TANULMÁNYOK ONLINE MEGJELENÉSI FELÜLETE MITRE ZOLTÁN	130
LEENDŐ SZERZŐINK FIGYELMÉBE: A TANULMÁNYOK FORMAI KÖVETELMÉNYEI	131
SZERZŐINK	132
18	
38	
54	
70	
92	
108	

TÁMOGATÓINK

**Bük Város
Önkormányzata**

**Pécsi Tudományegyetem
Földtudományok Doktori iskola**

**Szegedi Tudományegyetem
Földtudományok Doktori iskola**

HU-ISSN 2063-4315

2063 4315